

Over Udbyttet af de Herredundersøgelser, som ere foretagne ved særlig udsendte Kommissioner, gives som sædvanlig i det Følgende en kort Udsigt.

Den antikoariske Undersøgelse af Vennebjerg Herred i Sjælland er i Juni og Juli Maaned bleven foretagen af Professorerne Engelhardt og Magnus Petersen. Som det gennemgaaende er Tilfældet i det nordlige Sjælland, viste heller ikke dette Herred sig rigt paa Langdysjer, Runddysjer og andre Grave fra Stenalderen. Der laaber sig kun paavise 20 Mindesmærker af denne Art, af hvilke 7 ere delvis bevarede; blandt disse blev en anseelig Levning af en Runddysse paa Tornby Mose erhvervet til Fredning. Ogsaa Høiene, som oprindeligt have været meget talrige, henved 200, ere for Størstedelen sløfede; kun omtrent 50 ere endnu nogenlunde vel bevarede. De to bedste af disse, i Bjergby Sogn, lykkedes det at fiktre ved Fredning. Af Herredets Kirker ere 12 opførte af hugne Granitkvadre og skrive sig fra den romanske Tid, medens de øvrige 4, som helt eller delvis ere byggede af Legl, tilhøre en senere Tid. Alle disse Kirkebygninger ere temmelig tarvelig udstyrede og frembyde Lidet af fremragende Betydning. Derimod har Kirkeinventariet paa flere Steder en særlig Interesse, saaledes et stort Krucifix i Ugilt Kirke, Træbilledningen om Alteret i Bjergby samt mærkelige Døbefonter og ualmindelig gamle Klokker i flere Kirker. Et eendommeligt Stenfors af en Form, som er talrig repræsenteret i Irland og paa Gulland, staar paa Rugbjerg Kirkegaard, og i Mygdal Kirke ligger en pragtfuld Gravsten af Marmor over Christoffer Lunge, † 1565, og Gustru.

Den i 1880 paabegyndte Undersøgelse af Vester-Han Herred er i det sidst forløbne Aar bleven tilendebragt af Professorerne Engelhardt og Magnus Petersen. I Valsø Sogn fandtes en Gravplads fra den yngre Jernalder med mange smaa Høie af rund eller aflang Form, der oprindeligt vare mærkede med reiste Sten. En Gravsten med Runeindskriften: „Niklas“ opdages paa Beslæs Kirkegaard; den er af Kirkeieren, Hr. Nørgaard til Beslæs-gaard, bleven oversendt til Museet for de nordiske Oldsager. Et mærkeligt Alterbord af Granit bestaaende af en tyk Plade, som bæres af 4 Støiler, en Form, som kun kendes fra 2 andre Kirker, fremdroges i Lønnerby Kirke og opstilledes i dets oprindelige Skikkelse.

Sammen med Arkitekt Løffler har Dr. phil. Henry Petersen i August og September Maaned bereist Arts Herred paa Sjælland. Herredet har oprindeligt været meget rigt paa Mindesmærker fra Stenalderen, navnlig har endnu ingen Egn i Landet vist sig saa rig paa dobbelte Sættestuer som Marby, Rørby og Udby Sogne. Af de 185 Dysjer, som endnu kunne eftervises, ere dog kun meget faa bevarede. Størstedelen af disse lykkedes det at frede, ialt 9, blandt hvilke maa fremhæves en smuk Runddysse paa en hoi Banke ved Kaastrup i Lønnerup Sogn og 4 Sættestuer paa een Gaardlod ved Udby, som oprindeligt har haat endnu 3 Dysjer. At det store Antal Gravhøie, som tidligere laa spredt paa Banterne i Arts Herred og navnlig paa Nefsnæs og Åsnæs, ere forholdsvis faa bevarede; saaledes findes der i Store og Lille Fuglede Pastorat nu kun 2 Høie, af hvilke den ene nu er bleven fredet. Kun i Grevskabet Leichenborgs to Smaastove paa Åsnæs ere Høiene endnu urørt, ialt henved 60. Af andre Mindesmærker kan nævnes Herredets eneste Boldstøb, „Børren“ kaldet, i Rørby Sogn, som sandsynligvis er et Anlæg fra Slutningen af Oldtiden. Blandt Kirkerne, som alle oprindeligt opførtes af raa og fløvet Granit, har Udby Kirke en særlig Interesse ved, at der allerede i Slutningen af den romanske Periode er blevet indbygget i Skibets østlige Del to Rækker Krydshvalvinger, der bæres af fire fritstaaende Piller, medens der i den mindre, vestlige Del samtidigt indrettedes en Art Forhal med fire Fag Krydshvalvinger, som hvile paa en Midtpille. Halven Kirke hører til de sjelden forekommende Kirker fra Renaisfancetiden, idet den ifølge en Gravskrift er bygget i Aaret 1542 eller 1547. Rigt udstaarne og farvesmykkede Altertavler fra den senere Middalalder findes i Marby og Rørby, og ualmindelig gamle Klokker, fra det 15de og Begyndelsen af det 16de Aarhundrede, hænge endnu i Udby og Kalundborg Kirker. To særlig mærkelige Gravstene, den ene fra ca. 1200, den anden fra 1403, findes i Udby, og i Marby Kirke ses en interessant Mindesten, som synes at gaa tilbage til det 13de Aarhundredes Slutning.

Dr. phil. Henry Petersen har fremdeles i Runde Herred paa Fyen og i Sømnæ Herred paa Sjælland iærksat eller inbledet Fredningen af Mindesmærker.

I Juli og August Maaned blev Dronninglund Herred i Sjælland undersøgt af Cand. mag. R. Bahnsen i Forening med Arkitekt E. Schibde. De faa Mindesmærker fra Stenalderen, som forekomme i dette Herred, ere, paa en enkelt lille Dysse nær, næsten fuldstændig ødelagte. Derimod er en stor Del af Høiene urørt, som navnlig findes i talrig Mængde i Sognene ved det store Heidebrag i Midten af Bendisyssel, medens de ere sjeldnere i de lavere liggende Sogne og fuldstændig mangle paa det brede, flade Høistand. Tre mærkelige Gravpladser fra den yngre Jernalder med en Mængde „gamle smaa, dels runde, dels trekantede Gravhøie